

NHO PERSPEKTIV

En offensiv handelspolitikk

Knut R. Sørli

Innholdet i dette notatet står for forfatterens regning, og er ikke nødvendigvis representativt for NHOs syn.

EN OFFENSIV HANDELSPOLITIKK

Av Knut R. Sørli, Avdeling for Internasjonalisering og samfunnsøkonomi
(August 2008)

Notatet understreker betydningen av et åpent handelsregime for norsk næringsliv. Det redegjør for viktige NHO-prioriteringer og synspunkter på den pågående forhandlingsrunden i WTO og peker på nødvendigheten av å få til en ny WTO-avtale. Samtidig trekker notatet frem saker som vil være ønskelig å få opp på en fremtidig handelspolitisk agenda i WTO etter denne runden.

Notatet omtaler Norges bilaterale forhandlinger gjennom EFTA som et nødvendig supplement til WTO. Norge har gjennom EFTA forhandlet frem 16 avtaler med 20 land hvor vi hadde en total samhandel på 78 milliarder kroner i 2007. Disse avtalene betyr derfor mye for norsk næringsliv. Og flere viktige land står på trappene.

Tilslutt i notatet reises en rekke bekymringsfulle trekk mot handelssystemet. Dette er proteksjonistiske trusler knyttet til ikke-tariffære hindringer, ønske om å ta opp arbeidsstandarder inn i handelsregelverket med tanke på sanksjoner, utvikling i retning av "grønn proteksjonisme" bl.a. i form av forslag til "klimatoll" og krav om å innføre nye begrensninger knyttet til direkte investeringer. Dette er bekymringsfulle trekk som norske myndigheter bør motarbeide i sitt internasjonale arbeid.

En offensiv handelspolitikk

Innholdsfortegnelse:

1. Betydningen av et åpent handelsregime
2. Pågående WTO-runde
3. Det globale handelsregelverket – et uferdig byggverk
4. Det bilaterale sporet – et nødvendig supplement
5. Proteksjonistiske trusler mot handelssystemet

1 Betydningen av et åpent handelssystem

Den globale økonomien gjennomgår store endringer. Produksjonsmønster og samhandlingsmønster endres. Norges handel og investeringsstrømmer er også i sterk endring. Selv om hovedtyngden av norsk handel og investeringer skjer med EU-landene, har det vært en sterkere vekst i handel og investeringer til land og regioner utenfor EØS-området. Det er også rimelig å anta at den aller sterkeste veksten i de neste 10 årene vil skje i Asia, Mellom- og Sør-Amerika samt Øst-Europa. Det er på slike fremvoksende markeder at norsk næringsliv møter de største handelshindringer. Det er derfor nødvendig med en offensiv handelspolitisk strategi for å bedre norske bedrifters internasjonale rammebetingelser.

Norge er et lite land med en åpen økonomi, helt avhengig av internasjonal handel. Norge må derfor plassere seg i front i arbeidet med å sikre fortsatt liberalisering av verdenshandelen og for å få til et velfungerende globalt handelssystem som er mest mulig åpent.

For å kunne eksportere, må markedene ute være mest mulig åpne. Men norske bedrifter er også avhengig av en fri import for å kunne eksportere. Utviklingen av en friere handel har vært helt avgjørende for utviklingen av norsk økonomi og det velferdssamfunnet som vi kjenner i dag. Globaliseringen har bygget ned grenser og barrierer og nye land er blitt en del av den internasjonale økonomien. Dette er dels en villet utvikling, basert på politiske beslutninger, men også et resultat av en rivende teknologisk utvikling. Åpne grenser er derimot ingen naturlov, og det krever fortsatt politisk vilje til å slå ring om det som er oppnådd og ikke falle for fristelsen til å innføre tiltak som vil bygge opp grenser og handelsbarrierer igjen, fordi man føler seg truet av en konkurranse fra nye aktører som kan produsere ting billigere enn i vestlige land.

NHO mener at Norge bør ha som målsetting at norske bedrifter får best mulig vilkår på de globale markedene. Spørsmålet er ikke lenger bare hvordan norskproduserte varer skal komme lettere ut på verdensmarkedet, men også hvordan norske bedrifter sikres bedre muligheter for investeringer og etableringer i utlandet på ikke-diskriminerende vilkår. Samtidig må Norge stå for en liberal handelspolitikk og arbeide mot proteksjonistiske tiltak som store handelsaktører lettere kan ta til orde for, fordi de i større grad kan bruke sin "kjøttvekt" mot brysomme konkurrenter. Små land som Norge må derimot basere seg på at de globale handelsreglene blir overholdt og at de gir et tilstrekkelig rettsvern for norske bedrifter.

2. Pågående WTO-runde

WTO ble etablert i 1995 som et resultat av forrige forhandlingsrunde i GATT. WTOs agenda er utvidet sammenlignet med GATT. Nye handelspolitiske tema kom inn i verdens handelssystem som følge av etableringen av WTO. Dette gjelder handel med landbruksvarer, handel med tjenester og beskyttelse av immaterielle rettigheter. I tillegg til et utvidet saksområde, har også WTO ekspandert som organisasjon på grunn av at flere land har søkt og blitt opptatt som medlemmer etter omfattende forhandlinger de senere årene. Det mest prominente nye medlemmet er Kina som tiltrådte WTO i desember 2001.

Ettersom det aller meste av implementeringen av forrige forhandlingsrunde ble gjennomført rundt år 2000, var dette foranledningen for en debatt om behovet

for nye forhandlinger i en ny runde. Etter en problematisk oppstart, blant annet på grunn av de mislykkede forhandlingene under WTOs ministerkonferanse i Seattle i desember 1999, lyktes WTOs medlemsland å bli enige om oppstart av en ny forhandlingsrunde i Doha i Qatar i november 2001. Parallelt med drøftelsene om en ny WTO-runde er en rekke NGO-miljøer tatt opp kampen mot handelsliberalisering generelt sett og mot WTO spesielt. Dette har bidratt til å løfte drøftelsene om handelspolitikk høyere opp på den politiske dagsorden.

Ministererklæringen fra Doha fastsatte mandatet for forhandlingene. Mandatet var et omfattende og bredt mandat med en rekke nye forhandlingsområder det skulle forhandles om, bl.a. forholdet mellom handel og konkurransepolitikk, bestemmelser knyttet til investeringer, åpenhet om offentlig innkjøp og handelsforenkling. Da det ikke var full enighet om mandatet for disse fire nye områdene, skulle dette stadfestes under ministermøtet i Cancun i september 2003. Dette brøt imidlertid sammen på grunn av sterk uenighet om disse temaer, men også sterk uenighet om landbruksforhandlingene, hvor en gruppe av 20 land, med Brasil, India og Kina i spissen, ville ha en helt ny retning og ambisjon på landbruksforhandlingene i forhold til synspunktene fra EU, USA, Japan, Korea, Sveits og Norge.

Det lyktes WTO å komme tilbake på sporet etter forhandlinger i Genève sommeren 2004, hvor det ble oppnådd enighet om en rammeavtale om de videre forhandlinger. Rammeavtalen trakk opp viktige prinsipper og retningslinjer for de videre forhandlinger. Det var kun handelsforenkling som skulle være fortsatt tema for forhandlinger i Doha-runden som et nytt forhandlingsområde, mens de andre tre nye temaer ble lagt til side. De øvrige temaer hvor det var enighet om hørte til WTOs agenda, var forhandlinger om liberalisering av industrivarer (og fisk), landbruk, handel med tjenester, og regelverksforhandlinger knyttet til mulige endringer i anti-dumpingregelverket og i subsidieregulverket. I tillegg er det forhandlinger på visse områder knyttet til handel og miljø.

NHOs holdning har vært sterk støttende til det globale handelsregelverket i WTO. WTO er det eneste globale institusjonen som fremmer handelsliberalisering, forutsigbarhet og rettslig sikkerhet for næringslivet.

NHO har støttet oppstarten av en ny forhandlingsrunde i WTO og ønsket en bredest mulig agenda, også de temaer som senere ble tatt vekk fra agendaen. NHO har ønsket at det forhandles om en samlet pakke (kalt "single undertaking"), selv om det er atskilte, tematiske forhandlinger. Konseptet om "single undertaking" muliggjør trade-offs mellom ulike temaer.

NHO har støttet en runde som har høye ambisjoner med hensyn til handelsliberalisering når det gjelder industrivarer, fisk og tjenester. Når det gjelder industrivarer og fisk, har NHO tatt til orde for en omfattende handelsliberalisering som dekker alle varer uten unntak og som baserer seg på bruk av en formel som skal gjelde for hele industrivareområde og som kutter sterkest de høyeste tollsatsene. Utviklingslandene skal kutte mindre, ha lengre overgangstid og ha en viss fleksibilitet for å unnta en mindre del av tarifflinjene fra kutt. Samtidig har NHO støttet forslag om sektorliberalisering som går lenger i liberaliserende retning enn som følge av formelkuttet, forutsatt at en tilstrekkelig kritisk masse av land er med i en slik sektoravtale. (for eksempel kjemisk industri, fisk o.a.)

Når det gjelder handel med tjenester, har NHO gått inn for at alle sektorer som dekkes av WTO-avtalen, legges frem på forhandlingsbordet uten unntak og at alle fire leveringsmåter for tjenester inkluderes (grensekryssende tjenester, forbruk i utlandet, etableringer og midlertidig bevegelse av personer). Disse

forhandlingene er basert på at enkeltland fremmer krav og at landene fremmer tilbud om "åpning" av sektorer eller deler av sektorer når det gjelder utenlandske tjenestetilbydere. Det eksisterer en rekke muligheter for å diskriminere utenlandske tjenestetilbydere og en rekke land praktiserer slike diskriminerende ordninger, knyttet f.eks til begrenset markedsadgang, etableringshindringer, eierbegrensninger, krav om joint venture etc. Å redusere slike hindringer er sentralt i forhandlingene.

NHO mener at Norge skal gi hovedprioritet til liberalisering av energitjenester, telekommunikasjon og skipsfartstjenester der Norge har betydelige offensive interesser. Tjenesteforhandlingene er komplekse og sensitive fordi de berører nasjonale reguleringer knyttet til utøvelsen av tjenester. Etter NHOs syn vil en liberalisering av tjenester være et viktig middel for å oppgradere kvaliteten og redusere kostnadene på tjenester. Gode infrastrukturtenester i andre land er dessuten en forutsetning for at industriell produksjonsbedrifter skal kunne fungere og konkurrere tilfredsstillende, for eksempel finansielle tjenester, telekommunikasjoner, distribusjonstjenester og profesjonelle bedriftsrettede tjenester.

NHO er sterkt for en rammeavtale om handelsforenkling, som skal sørge for en raskere, smidigere og mindre kostbar vareflyt over grensene. Ventekostnadene ved grensepassering varierer kraftig mellom ulike land, fra i underkant av en time til mange dager i en rekke utviklingsland. En mer moderne og oppgradert tollbehandling vil også kunne redusere forekomstene av smøring og korrupsjon ved grensepassering.

NHO er for en langt sterkere disiplinering av anti-dumpingregelverket i WTO. Dagens regelverk gir for stort nasjonalt skjønn til å iverksette proteksjonistiske tiltak mot norsk eksport, i første rekke mot norsk sjømat. Antidumpingtiltak virker som en straffetoll som gjeninnfører høyere handelsbarrierer som tidligere er blitt redusert. Bruken av anti-dumpingtiltak har økt ved at en rekke utviklingsland benytter dette regelmessig.

NHO ønsker strammere regler knyttet til fiskerisubsidier som virker handelsvridende og slike subsidier bidrar til en ikke-bærekraftig utvikling av fangst av villfisk.

NHO ønsker også at skjevheter i dagens handelsregime for landbruk, rettes opp gjennom betydelige reduksjoner i tollsatser, subsidier og avskaffelse av eksportsubsidier. I dag er OECD-landenes landbruksregimer til sterk ugunst for utviklingsland, og en forhandlingsløsning innenfor landbruk med betydelige innrømmelser fra vestlige land, herunder Norge, er avgjørende for at hele runden skal lykkes i lys av at runden skal vedtas som en samlet pakke ("single undertaking").

Forhandlingene pågår på overtid. De skulle etter mandatet fra Doha vært ferdig innen 2005. Forhandlingene er politisk sensitive, komplekse og krever innsikt i detaljer på hvert saksområde. Når det i tillegg er mange aktører, over 150 land med ulike interesser og behov, gjør dette forhandlingssituasjonen krevende. I løpet av forhandlingene er det utviklet ulike uformelle interessegrupperinger som bidrar til en samordning av nasjonale synspunkter. Dette er nødvendige grupperinger for at den formelle forhandlingsorganisasjonen som er etablert, skal kunne fungere.

Det ble gjort et avgjørende forsøk på å få til et politisk gjennombrudd i Genève i juli 2008 der en rekke ministere var samlet til forhandlinger i hele 9 dager, men samtalene førte ikke frem. Man var imidlertid meget nær et gjennombrudd

innenfor landbruk og industrivareforhandlingene, da ministrene i hovedsak var blitt enige om 18 av 20 områder, men bruddet skjedde som følge av uenighet om utformingen av sikkerhetsmekanismen knyttet til landbruksimport. India og USA sto steilt mot hverandre og det var ikke mulig å bygge bro over den uenighet mellom partene på dette feltet, tross fra iherdige forsøk fra EUs og Brasils side. India la vekt på muligheten av å beskytte fattige bønder i landet mot en kraftig importøkning eller et plutselig prisfall på landbruksvarer, mens USA var redd for at Indias ønske om lav terskelverdi for utløsningen av sikkerhetsmekanismen kunne lett misbrukes ved å stenge ute landbruksvarer fra andre land.

Partene var imidlertid enige om å ikke kaste inn håndkleet og at støvet måtte legge seg, før man igjen vurderte hva neste skritt burde være. Samtidig ble det understreket fra WTOs generalsekretær, Pascal Lamys side, viktigheten av at man kunne holde fast på den enigheten man tross alt klarte å forhandle seg frem til under møtet. Formennene for forhandlingene innenfor landbruk og industrivarer utarbeidet i august en rapport om status i forhandlingene etter Genève.

Mulighetene for å få til et politisk gjennombrudd i forhandlingene i løpet av 2008 synes nå svært små på grunn at den amerikanske presidentvalgkampen gjør det svært vanskelig å føre troverdige forhandlinger. Etter NHOs oppfatning er det imidlertid viktig at forhandlingene i Genève fortsetter blant ambassadørene og høyere tjenestemenn fra medlemslandene med sikte på å videreføre prosessen. Et nytt ministermøte vil neppe skje før etter det amerikanske presidentvalget og USA har fått en ny administrasjon.

Etter NHOs oppfatning ligger mye på bordet og man har kommet meget langt i forhandlingene. Det vil være et alvorlig tilbakeslag for verdens handelssystem hvis alt dette kolliderer og renner ut i sanden. NHO legger derfor til grunn at det i nær fremtid vil bli en eller annen form for en WTO-avtale som gir en viss bedring i norske bedrifters markedsadgang ute og som bl.a. vil innebære reform av norsk landbrukspolitik. En ny WTO-avtale vil gi WTO økt legitimitet, styrke det multilaterale handelssystemet, være en seier for både utviklingsland og industriland og gi et positivt signal for den videre utviklingen av verdensøkonomien.

3. Det globale handelsregelverket - et uferdig byggverk

En ny WTO-avtale vil skape ny tillit til verdens handelssystem. Den vil langt på vei rette opp betydelige skjevheter i dagens handelssystem, når det gjelder landbruket. Utviklingslandene vil bli mer integrert i handelssystemet. Etter NHOs oppfatning er det fortsatt riktig – i en ny fremtidig agenda for WTO – å adressere de tre temaer som ble avvist som forhandlingstema i 2003.

Avvisningen av tema kom hovedsakelig som følge av sterk motstand fra en rekke toneangivende utviklingsland. Argumentasjonen var ikke prinsipiell i mot at disse temaene – konkurransepolitikk, investeringer og åpenhet om offentlig innkjøp – kunne tas opp i WTO-sammenheng, men mer et spørsmål om utviklingslandenes kapasitet og evne til å håndtere, forhandle og tilslutt å implementere resultatene av nye avtaler på disse områdene, kun få år etter at de hadde gjennomført forpliktelsene fra forrige forhandlingsrunde.

NHO vil fastholde at handel og investeringer henger nøye sammen og at det hadde vært nyttig å utvikle noen grunnleggende minimumsregler knyttet til

ikke-diskriminering av utenlandske investeringer når det gjelder både markedsadgang og spørsmål om investeringsbeskyttelse.

Når det gjelder handel og konkurransepolitikk, har utviklingen av en sterkere globalisering medført at, oppkjøp, fusjoner over landegrensene, kan ha innvirkning på konkurranseforhold som nødvendigvis gjør at konkurransepolitikken som er nasjonal i sin karakter (unntatt i EU/EØS), blir gjenstand for et styrket internasjonalt samarbeid over landegrensene, samtidig som land som ikke har konkurranseregler, eller mangelfulle regler, bør følge visse grunnleggende prinsipper, som en ny WTO-avtale kan nedfelle som en forpliktelse for medlemmene.

Forekomsten av korrupsjon og lite innsyn i offentlige innkjøpsprosesser, er et sterkt argument for å arbeide frem et regelverk som skal sikre større åpenhet og innsyn i slike offentlige innkjøp. Slike forhandlinger innebærer ingen liberalisering, eller krav om åpning av offentlig sektor for utenlandske oppkjøp, men et krav om at det nasjonale regelverket skal være transparent, og dermed mindre gjenstand for korrupsjon og kameraderi.

NHO vil også arbeide for at den plurilaterale avtalen om offentlig innkjøp – (Government Procurement Agreement - GPA) bør utvides til å gjelde flere land, enn de i dag ca. 30 WTO- medlemmer som har sluttet seg til avtalen.

4. Det bilaterale sporet – en nødvendighet

Fremveksten av bilaterale frihandelsavtaler har skutt fart for alvor etter midten av 1990-tallet. Det regnes med at det i 2009 vil være ca. 300 bilaterale handelsavtaler i verden. Dette er et svar på globaliseringen. Disse avtalene er beregnet til å representere 40% av verdens totale handel. WTOs regelverk krever at regionale og bilaterale handelsavtaler skal omfatte vesentlig all handel.

Den kraftige veksten av antallet frihandelsavtaler skyldes flere forhold. For det første har det gått ualminnelig lang tid å forhandle frem en ny global avtale i regi av WTO. For det andre ser mange land at inngåelsen av bilaterale avtaler kan gi bedre markedsadgang og handelsvilkår på en raskere måte for eget næringsliv på viktige enkeltmarkeder. For det tredje er det et konkurranseelement med i bildet. Når nabolandene gjør dette, gir det et incitament til å gjøre dette selv i frykt for å tape konkurranseevne på utenlandske enkeltmarkeder.

Norge forhandler bilaterale frihandelsavtaler gjennom EFTA. EFTA har i dag 16 bilaterale avtaler som dekker 20 land. I 2007 utgjorde samhandelen med disse landene nær 78 milliarder kroner, med total vareeksport på ca. 43 milliarder og import på ca. 35 milliarder kroner. De viktigste avtalene handelsmessig for Norge er avtalene med Korea, Canada (nylig), Singapore og Tyrkia.

NHO har tatt til orde for at Norge gjennom EFTA skal øke sine ambisjoner ved å forhandle med mer toneangivende land og markeder. På EFTAs prioriteringsliste står derfor i dag India og Kina, samt Russland når landet er blitt medlem av WTO. EFTA har også forsøkt å få i stand forhandlinger med Japan, uten å ha lyktes. Japan arbeider med en bilateral forhandlingsprosess med Sveits, mens Kina har akseptert å arbeide med en bilateral forhandlingsprosess med Island og Norge, men foreløpig ikke med EFTA.

Andre land det kan være aktuelt å forhandle med i tiden fremover er Ukraina, som nylig er blitt medlem av WTO, samt Indonesia og Malaysia. EFTA

forhandler for tiden med Peru, Colombia og Gulf Cooperation Council (6 arabiske land) (Forhandlingene med Colombia og GCC ble avsluttet i juni)

Det største handelsvolumet i verden skjer i dag mellom Europa (EU) og USA. USA eksporterte for nær 250 milliarder USD i 2007 til EU og EU eksporterte for mer enn 350 milliarder USD samme år. I tillegg kommer handel med tjenester og betydningen av de direkte investeringene. Det har stadig vært ulike ideer om å utvikle det transatlantiske handelssamarbeidet. Dette skjer i dag gjennom den transatlantiske dialogen (fra 1995) og det nylige Transatlantiske Økonomiske Råd (TEC), som er et høynivå og permanent råd som ble etablert i 2007 som følge av en rammeavtale mellom EU og USA. (Framework for Advancing Transatlantic Economic Integration) Hovedtyngden av samarbeidet er knyttet til regulatoriske spørsmål og redusere kostnadene for bedrifter og konsumenter som følge av ulikt regulatoriske regelverk. Transatlantisk frihandel er en langsiktig visjon. Pr. dags dato er en frihandelsavtale ikke aktuell politikk fra EUs side, på grunn av hensynet til WTO og det globale handelssystemet.

På den annen side er det intet i veien for at man fra norsk og fra EFTAs side, som en liten handelsblokk, kan sette på dagsorden spørsmålet om en frihandelsavtale med USA, da dette vil ha mindre effekt på WTO-arbeidet. Både fra sveitsisk næringsliv og fra NHOs side har man vært positiv til en slik mulighet. NHO støttet en slik tanke for noen år siden da USA signaliserte en interesse for dette, men forslaget ble avvist fra norske myndigheters side.

5. Proteksjonistiske trusler mot handelssystemet.

Det er viktig å slå ring om de grunnleggende prinsippene i WTO som er basert på ikke-diskriminering, de såkalte prinsippene om ”bestevilkår” – Most-Favoured Nation (MFN) og ”nasjonal likebehandling” – ”National Treatment” (NT). Etersom WTO (og tidligere forløperen, GATT) langt på vei har lyktes med å fjerne og redusere kvantitative importrestriksjoner og tollsatser gjennom en rekke forhandlingsrunder de siste 60 år, har betydningen av såkalte **ikke-tariffære hindringer** (Non-Tariff Barriers, NTBs) økt. NTB er adressert i tidligere forhandlinger og er også et viktig tema i den pågående runden. Det er særdeles viktig for næringslivet at dette settes høyt på agendaen i WTO, ellers vil det stadig dukke opp nye NTBs for å beskytte og favorisere nasjonal industri. På dette området er oppfinnsomheten stor. NTBs er en konstant trussel mot liberalisering av handelssystemet som langt på vei kan utligne og ta bort betydningen av at tollene er redusert eller helt fjernet. Eksempler på NTBs kan være ekstra høye gebyrer ved tollbehandling, ekstra lang behandlingstid, tekniske reguleringer og krav, subsidier, restriksjoner knyttet til tjenester, avgifter rettet mot importerte produkter, krav om importlisensiering, ”frivillig”eksportbegrensinger, importkvoter og lignende.

Et annet saksområde som er en trussel mot handelssystemet og som innebærer at det kan innføres proteksjonistiske tiltak, er krav om at WTO skal ta opp **arbeidsstandarder** i handelsregelverket. Enkelte land, deriblant tidligere USA og Norge, sammen med fagbevegelsen i vestlige land, har ivret for at arbeidsstandarder skal inn i WTO. Dette kravet er kontant avvist av alle utviklingslandene og sammen med sterk motstand fra en samlet arbeidsgiverside.

NHOs prinsipielle syn er at det er ILO som har som oppgave å fastsette og behandle grunnleggende arbeidsstandarder gjennom sitt konvensjonsarbeid. Dette ble også avklart under WTOs ministerkonferanse i desember 1996 i Singapore, da dette var et meget politisk kontroversielt tema som ble forsøkt tatt opp i WTOs fremtidige agenda, men avvist.

Dette spørsmålet kan imidlertid komme opp igjen. Tankegangen er at vi i vestlige land har høyere arbeidsstandarder enn i utviklingsland, slik at dersom de bryter grunnleggende arbeidsstandarder nedfelt bl.a. gjennom ILOs konvensjoner, bør det treffes handelspolitiske tiltak mot vedkommende land. NHO syn er at brudd på ILOs konvensjoner må ta opp i ILO og i andre sammenhenger enn knyttet til sanksjoner i handelsavtaler. Bringes dette inn i handelsavtaler, åpner dette opp for en rekke proteksjonistiske tiltak. Dette vil kunne bety "handelskriger" mot utviklingsland og vil være svært skadelig for hele handelssystemet. Det vil også komme gjengjeldelsestiltak fra for eksempel Kina og India på grunn av slike "vestlige" tiltak.

Den nyeste trusselen mot handelssystemet er **grønn proteksjonisme** og spesielt klimatiltak som ønskes kobles opp til handelsregelverket. Både fra europeisk og amerikansk side er det dukket opp forslag om å innføre en "karbonskatt" eller "klimatoll" rettet mot produkter som har lavere miljø- og klimastandarder enn i EU eller i USA. I tillegg er det en viss bekymring i USA over at EU kan iverksette tiltak mot karbonprodukter fra USA fordi landet ikke har sluttet seg til Kyoto-protokollen. Kyoto-avtalen inneholder ingenting om muligheten for å treffe handelspolitiske tiltak mot land som ikke er med i Kyoto-forpliktelsene (Annex 1-landene).

WTOs regelverk baserer seg på prinsippet om såkalte "like" produkter, og man kan ikke forskjellsbehandle produkter tollmessig mellom land på grunnlag av produksjonsprosessen er mer eller mindre miljø- og klimavennlig. Et bærende prinsipp i WTO er at man heller ikke kan forskjellsbehandle handelsmessig, mellom land A, B eller C, men behandle alle land likt. Dersom klimatoll vil bli iverksatt mot for eksempel Kina, India og en rekke andre utviklingsland, kan man regne med at disse vil svare med mottiltak. Dette åpner en pandorra boks og kan bli svært ødeleggende for hele handelssystemet. Hvilke mottiltak vil bli møtt mot norsk eksportindustri? I tillegg vil et tiltak som "klimatoll" som EU og Norge iverksetter i tredje land fordi de ikke har forpliktet seg til samme CO₂-reduserende tiltak, ramme næringslivet i EU og Norge gjennom at en stor del av importen er knyttet til innsatsvarer til næringslivet. Dette vil i så fall bety betydelige økte kostnader for norsk og europeisk næringsliv med den følge at man svekker alvorlig konkurransevnen og kan tape arbeidsplasser i Norge eller i EU.

Utfordringene knyttet til klimatrusselen må heller bli løst gjennom en ny klimaavtale hvor også utviklingslandene forplikter seg til å gjennomføre utslippsreduksjoner. Et annet forhold er at det heller ikke er noe i veien for at man utarbeider for eksempel europeisk miljømerking av produkter basert på objektive og klare kriterier som er bekjentgjort, men man kan ikke i slike tiltak særbehandle nasjonale produkter fremfor utenlandske produkter.

Men ideen om at rike, vestlige land, skal innføre handelstiltak i form av toll eller andre tiltak, fordi utviklingsland har lavere standarder, enten det gjelder arbeidsstandarder, miljø eller klima, er et farlig skritt i retning av å sette i gang en proteksjonistisk spiral som det vil være svært vanskelig å komme ut av. Dette vil være tiltak som er svært ødeleggende for hele det globale handelssystemet. Handelssystemet er også et lite effektivt middel til å løse enten

problemer knyttet til arbeidsstandarder eller miljø og klima. Tiltak for å bøte på miljøutfordringer løses mest effektivt ved at man direkte angriper problemet gjennom spesifikke internasjonale miljøavtaler, i dette tilfellet, en oppfølging av Kyoto-avtalen som forplikter også de toneangivende og fremvoksende utviklingslandene som Kina, India og Brasil.

I den senere tiden er det også kommet nye proteksjonistiske trusler gjennom tiltak for å **begrense eller kontrollere direkte investeringer** over landegrensene. Bakgrunnen er at det i både Europa og i USA fra toneangivende politiske kretser, er blitt uttrykt en frykt for såkalte "fiendtlige" oppkjøp og investeringer i viktige samfunnssektorer. Dette er en frykt som også i økende grad er knyttet til investeringer fra de statlige investeringsfond (såkalte Sovereign Wealth Funds, SWF) fra særlig fremvoksende markeder som Kina, Russland og Saudi-Arabia og hvor det kan være en mistanke om at det ikke er avkastning, men politiske motiver bak investeringene. Disse mistankene kan imidlertid være ubegrunnet. I denne debatten er det norske pensjonsfondet – utland – blitt fremhevet som et godt eksempel med hensyn til åpenhet, innsyn og klare regler herunder et tak på hvor store investeringene kan være i enkeltforetak.

Definisjonene av "kritisk infrastruktur" er svært omfattende i de fleste OECD-land, men varierer fra land til land. Kritisk infrastruktur omfatter i de fleste land sektorer som energi, IKT, finanssektoren, vann, transport, matsektoren, forsvarsindustri og kjemisk industri. Det at sektorer er definert som "kritisk infrastruktur" betyr som regel at det kan være begrensninger i direkte investeringer, men at det også eksisterer spesielle tiltak og "kriseplaner" i tilfelle krisesituasjoner. Innenfor OECD-landene er det som regel etablert en diskriminerende investeringspolitikk for sektorer knyttet til infrastruktur, spesielt gjelder dette innenfor transport, telekommunikasjoner og radio og TV. Restriksjonene kan ta form av et direkte forbud, sektorspesifikke lisensieringsordninger eller krav om generelle godkjenningsordninger før investeringer.

I EU-land er det bl.a. en frykt for at ikke-EU investorer skal oppnå en for sterk posisjon innenfor energisektoren knyttet til energinettverkene fordi slike selskaper kan stå under direkte statlig styring fra fremmede makter. (dvs Gazprom)

Fra et næringslivssynspunkt er et åpent regime med hensyn til både inngående og utgående investeringer av fundamental betydning for næringslivets konkurransevne. Strategiske sektorer eller nasjonale sikkerhetshensyn må derfor ikke defineres så bredt og vidt at det brukes som påskudd for å ilegge nye restriksjoner på de direkte investeringene. Det er beklageligvis en trend som innebærer at nasjonale strategiske interesser defineres stadig videre. Det kan ikke være i næringslivets interesser å støtte urettmessige og ekspansive definisjoner av strategiske sektorer.

NHO er inneforstått med at noen sektorer knyttet til for eksempel forsvarsindustri er av en slik art at det er forståelig med spesielle begrensninger eller ønske om nasjonal kontroll. NHO har også forståelse for at land ønsker å kunne iverksette tiltak dersom "hendelser" truer med å ødelegge "kritisk infrastruktur" i landet. Men hvis definisjonene av såkalte "strategiske sektorer" eller "kritisk infrastruktur" stadig utvides, og kombineres med tiltak for å begrense bedrifters muligheter for direkte investeringer over landegrensene, er dette en beklagelig utvikling som også kan ramme norske bedrifter som ønsker å etablere og investere i land utenfor EØS-området.

Norsk næringsliv er avhengig av så vel inngående som utgående direkte investeringer. Norge som et stort kapitaleksporterende land, bør ha interesse av at det på globalt plan, i OECD eller gjennom IMF blir laget anbefalinger og retningslinjer som sikrer økt åpenhet og klare regler knyttet til statlige investeringsfond (SWFs).